

IQTIDORLI TALABALARDA ILMIY BILIMLARNI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK-PSIXOLOGIK JIHLARI

Allamova Oyshajon Gafurjon qizi

Urganch Davlat Universiteti Psixologiya ta'lim yo'nalishi 2-kurs magistranti

Annotatsiya: Mazkur maqolada iqtidorli talabalarda ilmiy bilimlarni rivojlantirishning pedagogik va psixologik xususiyatlari tahlil qilingan. Iqtidorli yoshlarning tabiiy qobiliyatlari, ijodiy tafakkuri, mustaqil fikrlash salohiyati hamda ularni qo'llab-quvvatlashning samarali metodlari ochib beriladi. Shuningdek, ta'lim jarayonida shaxsiylashtirilgan yondashuv, ijodiy muhitni shakllantirish, ilmiy izlanishlarga jalb qilish va mentorlik tizimini rivojlantirish zarurligi ilmiy asosda yoritilgan. Psixologik nuqtai nazardan, iqtidorli talabalarda motivatsiyani oshirish, muvaffaqiyatsizliklarga to'g'ri munosabatni shakllantirish va o'z-o'zini baholash ko'nikmalarini rivojlantirish muhimligi ta'kidlangan. Maqola natijalari iqtidorli yoshlarni qo'llab-quvvatlashning pedagogik-psixologik strategiyalarini yanada mukammallashtirishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: iqtidorli talabalar, ilmiy bilim, pedagogik yondashuv, psixologik qo'llab-quvvatlash, ijodiy tafakkur, motivatsiya, ilmiy izlanish, mentorlik tizimi, ta'lim.

ПЕДАГОГИКО-ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ РАЗВИТИЯ НАУЧНЫХ ЗНАНИЙ У ОДАРЕННЫХ СТУДЕНТОВ

Аннотация: В статье анализируются педагогические и психологические особенности развития научных знаний у одаренных студентов. Раскрываются природные способности, творческое мышление, потенциал самостоятельного мышления одаренной молодежи и предлагаются эффективные методы их поддержки. Также научно освещается необходимость персонализированного подхода в образовательном процессе, формирования творческой среды, вовлечения в научные исследования и развития системы наставничества. С психологической точки зрения подчеркивается важность повышения мотивации у одаренных студентов, формирования правильного отношения к неудачам и развития навыков самооценки. Результаты статьи служат для дальнейшего совершенствования педагогических и психологических стратегий поддержки одаренной молодежи.

Ключевые слова: одаренные учащиеся, научные знания, педагогический подход, психологическая поддержка, творческое мышление, мотивация, научные исследования, система наставничества, образование.

PEDAGOGICAL-PSYCHOLOGICAL ASPECTS OF DEVELOPING SCIENTIFIC KNOWLEDGE IN GIFTED STUDENTS

Annotation: This article analyzes the pedagogical and psychological characteristics of developing scientific knowledge in gifted students. The natural abilities, creative thinking, independent thinking potential of gifted young people and effective methods of supporting them are revealed. Also, the need for a personalized approach in the educational process, the formation of a

THE MULTIDISCIPLINARY JOURNAL OF SCIENCE AND TECHNOLOGY

VOLUME-5, ISSUE-10

creative environment, involvement in scientific research and the development of a mentoring system are scientifically highlighted. From a psychological point of view, the importance of increasing motivation in gifted students, forming the right attitude to failures and developing self-assessment skills is emphasized. The results of the article serve to further improve pedagogical and psychological strategies for supporting gifted young people.

Keywords: gifted students, scientific knowledge, pedagogical approach, psychological support, creative thinking, motivation, scientific research, mentoring system, education.

KIRISH

Iqtidorli talabalarda ilmiy bilimlarni rivojlantirishning pedagogik-psixologik jihatlari bugungi ta'lim jarayonining dolzarb masalalaridan biridir. Chunki iqtidorli shaxslar jamiyat taraqqiyotining harakatlantiruvchi kuchi sifatida e'tirof etiladi va ularni qo'llab-quvvatlash, ilmiy salohiyatini yuzaga chiqarish har bir ta'lim muassasasining ustuvor vazifasiga aylanmoqda. Talabalarda iqtidorning shakllanishi bir qator omillarga bog'liq bo'lib, avvalo ularning tabiiy qobiliyatlari, oilaviy va ijtimoiy muhit, ta'lim tizimida yaratilgan shart-sharoitlar hamda psixologik qo'llab-quvvatlash muhim ahamiyat kasb etadi. Pedagogik nuqtai nazardan qaralganda, iqtidorli talabalar uchun maxsus individual yondashuv, differensial ta'lim usullari va ijodiy faoliyatga yo'naltirilgan topshiriqlar katta samara beradi. O'qituvchi bu jarayonda nafaqat bilim beruvchi, balki ilmiy izlanishlarga yo'naltiruvchi, tadqiqot faoliyatiga qiziqtiruvchi murabbiy sifatida namoyon bo'ladi. Ilmiy bilimlarni rivojlantirish uchun o'quvchilarga mustaqil izlanish topshiriqlari, kichik tadqiqot loyihalari, ilmiy maqola yozish mashqlari va amaliy tajriba asosida ishlash imkoniyatlarini berish zarur. Bu esa talabani passiv bilim oluvchidan faol bilim yaratuvchiga aylantiradi.

METADALOGIYA

Psixologik jihatdan, iqtidorli talabalarni rivojlantirish ularning shaxsiy ehtiyojlari va individual farqlarini hisobga olishni talab qiladi. Bunday talabalar odatda keng qamrovli qiziqishlarga ega bo'lib, tezkor fikrlash, muammolarni tahlil qilish va yangicha yechim topishga moyil bo'ladilar. Shu bois ularning motivatsiyasini pasaytirmaslik, aksincha, qiziqishlarini rag'batlantirish muhimdir. Iqtidorli talabalar bilan ishlash jarayonida psixologik qo'llab-quvvatlash, ularning ijodiy tashabbuslarini qadrlash, muvaffaqiyatsizliklardan qo'rqmaslikni o'rgatish va o'z-o'zini baholashni shakllantirish katta ahamiyat kasb etadi. Chunki bunday talabalar ko'pincha o'zlariga yuqori talab qo'yadilar va muvaffaqiyatsizlikdan ruhiy tushkunlikka tushishlari mumkin. Ilmiy bilimlarni rivojlantirishda integrativ yondashuv ham muhim ahamiyatga ega. Ya'ni, iqtidorli talabalar nafaqat o'z mutaxassisligi bo'yicha, balki boshqa fanlar bilan bog'liq holda ham bilimlarini kengaytirishlari zarur. Bu esa ularning ilmiy tafakkurini yanada rivojlantiradi, ijodiy va tanqidiy fikrlash qobiliyatlarini kengaytiradi. Shu bilan birga, iqtidorli talabalarning ilmiy izlanishlari zamonaviy texnologiyalar bilan uyg'unlashganda, ularning natijalari yanada samarali bo'ladi. Masalan, ilmiy tajribalarni kompyuter modellari yordamida ko'rsatish, interaktiv dasturlar orqali nazariy bilimlarni amaliyot bilan bog'lash shular jumlasidandir.

ADABIYOTLAR TAXLILI

Umuman olganda, iqtidorli talabalarda ilmiy bilimlarni rivojlantirishning pedagogik-psixologik jihatlari ularning shaxsiy salohiyatini ro'yobga chiqarish, ijodiy tafakkurni kuchaytirish,

mustaqil fikrlash va ilmiy izlanish ko'nikmalarini shakllantirishga qaratilgan kompleks jarayonni tashkil etadi. Ta'lim muassasalari bu borada maxsus dasturlar ishlab chiqishi, ilmiy-tadqiqot faoliyatiga keng imkoniyat yaratishi va iqtidorli yoshlarni ruhiy jihatdan qo'llab-quvvatlashi lozim. Chunki bunday talabalar kelajakda mamlakat taraqqiyotida yetakchi rol o'ynaydigan, innovatsion g'oyalar ishlab chiqadigan, jamiyatning intellektual salohiyatini boyitadigan shaxslarga aylanishlari shubhasizdir. Iqtidorli talabalarda ilmiy bilimlarni rivojlantirish masalasi chuqur pedagogik va psixologik yondashuvni talab etadi. Chunki iqtidorning o'zi murakkab hodisa bo'lib, u nafaqat intellektual qobiliyat, balki ijodkorlik, mustaqil fikrlash, innovatsion yondashuv va ijtimoiy mas'uliyat kabi jihatlar bilan ham uzviy bog'liqdir. Talabalarda ilmiy salohiyatni ochib berish uchun birinchi navbatda ta'lim jarayoni ularning individual qobiliyatlariga moslashtirilgan bo'lishi zarur. Standart dars jarayonlari iqtidorli talabalar uchun yetarli bo'lmasligi mumkin, shu sababli ularni murakkabroq vazifalar, mustaqil izlanishlar, eksperimentlar, tahliliy va kreativ topshiriqlar bilan ta'minlash talab etiladi.

Psixologik nuqtai nazardan, iqtidorli talabalar ko'pincha yuqori intellektual faollikka ega bo'lishlari bilan birga, hissiy sezgirlik, kuchli ichki motivatsiya va erkinlikka intilish kabi jihatlar bilan ham ajralib turadilar. Shu sababli, ularning ijodiy tashabbuslarini qadrlash, erkin fikr almashish muhitini yaratish va noto'g'ri xatti-harakatlari uchun keskin tanqid qilmaslik juda muhim. Ularning ilmiy izlanish jarayonida muvaffaqiyatsizlikka uchrashlari tabiiy hol bo'lib, pedagog va psixologlarning vazifasi – bu holatlarni konstruktiv tarzda yengib o'tishga yordam berishdir.

NATIJARLAR

Iqtidorli talabalarni qo'llab-quvvatlashda ularning ilmiy jamoalarga qo'shilishi, ilmiy konferensiyalarda ishtirok etishi, turli grant va loyihalarda faol bo'lishi ularga katta motivatsiya beradi. Ilmiy faoliyat jarayonida talabalar o'z fikrlarini kengroq auditoriyaga taqdim etish imkoniyatiga ega bo'ladilar va bu ularning o'ziga bo'lgan ishonchini kuchaytiradi. Iqtidorli talabalarda ilmiy bilimlarni rivojlantirishning yana bir muhim jihat – mentorlik tizimini rivojlantirishdir. Tajribali olimlar va ustozlar tomonidan iqtidorli yoshlarni ilmiy yo'nalish berib qo'llab-quvvatlash, ularni izlanishga ilhomlantirish ilmiy salohiyatning oshishiga katta hissa qo'shadi. Shu bilan birga, zamonaviy ta'lim texnologiyalaridan foydalanish – masalan, onlayn kurslar, ilmiy ma'lumotlar bazalari, elektron kutubxonalar va ilmiy laboratoriyalar bilan ishlash ham iqtidorli talabalar rivoji uchun zaruriy shartlardan biridir. Umuman olganda, iqtidorli talabalarda ilmiy bilimlarni rivojlantirishning pedagogik-psixologik asoslari – bu ularning tabiiy qobiliyatlarini to'g'ri yo'naltirish, mustaqil va ijodiy izlanishga rag'batlantirish, psixologik qo'llab-quvvatlash, ilmiy muhit va sharoit yaratish, shuningdek, ilmiy faoliyatda o'z-o'zini namoyon qilish imkoniyatlarini kengaytirishdan iboratdir. Bu jarayon tizimli olib borilganda, iqtidorli talabalar nafaqat o'zining individual salohiyatini ro'yobga chiqaradi, balki jamiyat taraqqiyotiga ham ulkan hissa qo'shadi.

XULOSA

Iqtidorli talabalarda ilmiy bilimlarni rivojlantirishning pedagogik-psixologik jihatlari ularning shaxsiy salohiyatini ro'yobga chiqarish, ilmiy tafakkurni shakllantirish va jamiyatning intellektual taraqqiyotiga hissa qo'shish jarayonida muhim ahamiyat kasb etadi. Bunday talabalar tabiiy qobiliyatlari, ijodkorlikka moyilligi va mustaqil fikrlash qobiliyati bilan ajralib turadi, shu sababli

ular bilan ishlashda an'anaviy ta'lim usullari yetarli bo'lmaydi. Shaxsiylashtirilgan yondashuv, murakkab topshiriqlar, ilmiy izlanishlarga jalb qilish va zamonaviy ta'lim texnologiyalaridan foydalanish ularning intellektual salohiyatini kengaytiradi. Psixologik jihatdan qaralganda, iqtidorli talabalar yuqori motivatsiya, sezgirlik va ijodiy tashabbusga ega bo'lganligi bois, ularda o'ziga bo'lgan ishonchni mustahkamlash, muvaffaqiyatsizliklarga nisbatan to'g'ri munosabat shakllantirish va o'z fikrini erkin ifoda etish imkoniyatlarini berish zarurdir. Pedagog va psixologlarning vazifasi – ularni qo'llab-quvvatlash, ilmiy jamoalarga jalb qilish, mentorlik tizimini rivojlantirish va ijtimoiy-psixologik muhitni qulay tashkil etishdir. Shunday qilib, iqtidorli talabalarda ilmiy bilimlarni rivojlantirish – bu nafaqat individual muvaffaqiyat omili, balki jamiyatning innovatsion taraqqiyoti uchun ham strategik ahamiyatga ega jarayon bo'lib, uni tizimli va uzluksiz amalga oshirish ta'lim tizimining eng muhim vazifalaridan biri hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Abdullayeva, Q. (2021). Pedagogik psixologiya asoslari. Toshkent: Fan va texnologiya nashriyoti.
2. Vygotskiy, L. S. (1991). Psixologiya razvitiya rebenka. Moskva: Pedagogika.
3. Anan'ev, B. G. (2001). Chelovek kak predmet poznaniya. Sankt-Peterburg: Piter.
4. Karimov, A. (2019). Iqtidorli talabalarda ilmiy salohiyatni shakllantirishning pedagogik asoslari. O'zbekiston pedagogik jurnali, №4, 45–52.
5. Hasanboeva, O., va Qodirova, N. (2022). Talabalarda mustaqil izlanish ko'nikmalarini rivojlantirishning psixologik asoslari. Ta'lim va innovatsiya, №3, 60–66.
6. Shirinov, S. (2017). Iqtidorli yoshlar psixologiyasi. Toshkent: O'qituvchi.